

รูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย An Educational Model of Pali Study Programme in Thai Society

พระครูศรีปัญญาวิกรม

Phrakrusripanyavikorm

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buriram Buddhist College

E-mail: konhin51@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย 2) เพื่อเสริมสร้างรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย การทำงานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครูสอน นักวิชาการ ผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงคฤหัสถ์ผู้เรียนบาลี สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดโมลีโลกยาราม และสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดสามพระยา จำนวน 25 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนบาลีศึกษาพบว่า ผลกระทบต่อการเรียนการสอนบาลีศึกษาปัจจุบัน ได้แก่ 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านครูสอน 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน 4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและแรงจูงใจ 5) ด้านตัวของผู้เรียน 6) ด้านสถานที่เรียน และ 7) ด้านการวัดผลและประเมินผล จากการสัมภาษณ์พบว่า ด้านหลักสูตร ด้านครูสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและแรงจูงใจไม่พบปัญหาแต่อย่างใด ส่วนปัจจัยที่สมควรนำมาพิจารณาเพื่อสร้างเสริมรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษา คือ ด้านตัวผู้เรียน ด้านสถานที่เรียน และด้านการวัดผลและประเมินผล

2. มีการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทยเป็น 6 แบบ แล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องจำนวน 20 รูป/คน พบว่า รูปแบบที่ 4 เป็นที่พึงพอใจและเหมาะสมที่สุด โดยมีรายละเอียด คือ การสอบวัดผลและประเมินผลวิชาบาลีไวยากรณ์ กำหนดแยกออกเป็น 7 ข้อ เน้นการสอบเก็บคะแนนแบบสะสม โดยสามารถออกข้อสอบเป็นปรนัยได้ ส่วนวิชาแปลมคธเป็นไทยควรแบ่งการสอบออกเป็น 2 ส่วน ระยะเวลาการทดสอบวัดผลควรเป็น 1 ปี การทดสอบสามารถทำได้ 2 ครั้ง และควรกำหนดการสอบทุก 6 เดือน

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนการสอน, บาลีศึกษา

Abstract

This research “An Educational Model of Pali Study Programme in Thai Society” consists of three objectives; 1) to study of problem and obstacle of Pali study in Thai society, 2) to support the model of Pali study programme in Thai society and 3) to present the model of Pali study programme in Thai society. This research is a documentary survey and interviews on principle of educational institute, manager of an educational institute, teachers, scholars, secular students, relating to Pali study monastery institutes named Wat Molilokayaram and Wat Samphraya. 25 sample people are used.

The result of the research shows as follows:

1. The problem and obstacle of Pali study are found that the impact of Pali study in present is 1) curriculum, 2) teacher, 3) educational technology, 4) educational activity and motivation, 5) student, 6) building and 7) evaluation. To interview with representative samples finds that there are problems with curriculum, teachers, educational technology and educational activity and motivation. Supporting conditions for a model of Pali study programme are student, building, and evaluation.

2. The six models of Pali study programme are made for Thai society in present an interview to scholars and relation people with those forms. 20 samples of people are used. The result shows that the fourth form was chosen for the most interesting. The detail of the fourth form about the evaluation for Pali grammar should divide into 7 points. The test should be a cumulative point. Also, this test should be objective. The subject for translation Pali into Thai should be divided into 2 parts and the test period should be annual. The test can take an exam 2 times and the test should be making 6 months.

Keywords: Educational Model, Pali Study

1. บทนำ

ภาษาบาลีเป็นภาษาที่สำคัญในการรักษาไว้ซึ่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพราะในครั้งที่พระองค์ทรงพระชนม์อยู่ ทรงใช้ภาษาของชาวมคธ คือภาษาที่รู้จักกันในปัจจุบันว่า ภาษาบาลี พระสาวกทั้งหลายได้ใช้ภาษามคธ เรียนและทรงจำคำสั่งสอนของพระองค์ด้วยการ

สั่งสอนต่อกันด้วยปาก เมื่อพระองค์ดับขันธปรินิพพานแล้ว พระสาวกทั้งหลายได้แบ่งกันทรงจำด้วยวิธีที่เรียกว่า มุขปาฐะ (สารตถ.ฎีกา (บาลี) 1/75/79, สารตถ.ฎีกา (ไทย) 1/87/91) พระสาวกทั้งหลายได้ประชุมกัน ตรวจสอบคำสั่งสอนที่ทรงจำมานั้น ตามเหตุที่เกิดขึ้นซึ่งเรียกว่าสังคายนา จนกาลเวลาผ่านไปเกิดเหตุการณ์ไม่สงบทางบ้านเมืองที่ส่งผลกระทบถึงความ เป็นอยู่ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา พระสาวกทั้งหลายเห็นว่าจะหาผู้ที่ทรงจำคำสั่งสอนด้วยวิธีแบบมุขปาฐะได้น้อยลง จึงมีความ เห็นร่วมกันให้จารึกคำสั่งสอนเป็นลายลักษณ์อักษรลงบนใบลาน (รังสี สุทนต์, 2548) และเกิดพัฒนาการเรื่อยมาจนกระทั่งได้รับการจัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ภาษาบาลีนี้มีท่านผู้ได้ให้ความหมายว่า “ภาษาที่เป็นระเบียบแบบแผน” หรือ “ภาษาที่รักษาพุทธพจน์” (พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), 2544: คำนำ) พระศรีสิทธิมนี (2548: 172) ได้ให้ความหมายของภาษาบาลีว่า เป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เทศนาสั่งสอน เวไนยสัตว์ทั้งหลาย เป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นสื่อกลางในการประกาศพระพุทธศาสนา, พระไตรปิฎกฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (2535: 13) ได้ให้ความหมายคำว่า ภาษาบาลี ไว้ว่า เป็นภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ มีวิเคราะหว่า อตถ ปาติ รกขตติ ปาลี แปลความว่า เรียกว่าเป็นบาลี เพราะคงไว้ คือรักษาไว้ซึ่งเนื้อความ (พุทธพจน์) พระสุธีธรรมานุวัตร (2548: 166) ได้ให้ความหมายของภาษาบาลีว่า เป็นภาษาที่ใช้บันทึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษร และรังสี สุทนต์ (2548: 285) ได้ให้ความหมายของภาษาบาลีว่า เป็นภาษาที่ทรงไว้ซึ่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่พระสาวกทั้งหลายรวบรวมไว้ปรากฏเป็นพระไตรปิฎกของคณะสงฆ์ และเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แสดงพระธรรมเทศนา

การศึกษาบาลีจึงมีความสำคัญต่อคณะสงฆ์มาก เพราะเป็นภาษาบันทึกพระธรรม คำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นภาษาที่เป็นระเบียบแบบแผน หรือเป็นภาษาที่รักษาพุทธพจน์เอาไว้ไม่ให้คลาดเคลื่อนจากคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งรวมอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาบาลีจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญของพระศาสนา เป็นการศึกษาถึงภาษาที่มาจากหลักคำสอนซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎก เมื่อรักษาพระไตรปิฎกไว้ จึงเท่ากับดำรงรักษาพระพุทธเจ้าไว้ และรักษาพระพุทธศาสนาด้วยให้มีความมั่นคงสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนบาลีศึกษา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเรียนการสอนบาลีศึกษาที่เหมาะสมในสังคมไทย
3. เพื่อให้ได้รูปแบบโครงสร้างของการเรียนการสอนบาลีศึกษา ที่เหมาะสมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษา รูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขอบเขตศึกษาวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเอกสาร

ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนบาลีสำหรับคฤหัสถ์และสัมภาน์ เจ้าสำนักเรียน/ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน นักวิชาการผู้เกี่ยวข้อง และคฤหัสถ์ผู้เรียนบาลี 2 สถาบัน คือวัดโมลีโลกยาราม วัดสามพระยา และนักวิชาการผู้เกี่ยวข้องกับบาลีจำนวน 25 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนบาลีศึกษา วิเคราะห์เพื่อหาแนวทางพร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาที่เหมาะสมในสังคมไทย

3. ดานพื้นที่ ได้แก่ วัดโมลีโลกยาราม และวัดสามพระยา

4. ด้านกลุ่มประชากรที่จะศึกษา

1) วัดโมลีโลกยาราม อำเภอบางกอกใหญ่ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ได้แก่ เจ้าสำนักเรียน/ผู้บริหารโรงเรียน/ครูผู้สอน, นักเรียนคฤหัสถ์ อุบาสก และอุบาสิกา จำนวน 15 รูป/คน ได้แก่ 1) เจ้าสำนักเรียน/ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 1 รูป 2) ครูผู้สอน จำนวน 3 คน และ 3) ผู้เรียน จำนวน 12 คน

2) วัดสามพระยา เขตพระนคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ได้แก่ เจ้าสำนักเรียน/ผู้บริหารโรงเรียน/ครูผู้สอน ผู้ลงเรียนภาษาบาลีที่วัดสามพระยา นักเรียนคฤหัสถ์ อุบาสก และอุบาสิกา จำนวน 4 รูป/คน ได้แก่ 1) ผู้บริหารโรงเรียน/ครูผู้สอน จำนวน 1 คน และ 2) ผู้เรียน จำนวน 2 คน

3) บุคคลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบาลี และหรือเป็นผู้ที่สนใจศึกษาภาษาบาลี ได้แก่ บุคคลผู้ที่เกี่ยวข้องกับบาลีศึกษา นักวิชาการ นักเรียนคฤหัสถ์ อุบาสก และอุบาสิกา จำนวน 6 รูป/คน อาทิ สำนักเรียนวัดชนะสงคราม วัดมเหยงค์ มหาบาลีวิทยาลัย บ้านอารีย์ เป็นต้น ได้แก่ 1) ครูผู้สอน จำนวน 1 คน และ 2) ผู้เรียน, บุคคลผู้เกี่ยวข้อง/นักวิชาการ จำนวน 5 คน

5. เครื่องมือการวิจัย ในงานวิจัยนี้จะมีการสร้างเครื่องมือวิจัย 2 แบบ คือ

1) แบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเองก่อน แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเบื้องต้นก่อน เมื่อได้รับคำแนะนำจึงได้นำมาแก้ไข และได้ทดลองสัมภาษณ์เบื้องต้น เมื่อพบข้อผิดพลาดจึงได้นำกลับมาแก้ไขอีกครั้ง จากนั้นจึงสร้างแบบสัมภาษณ์ใหม่แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ก่อนนำไปสัมภาษณ์

2) แบบสอบถามคัดเลือกรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้น แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับบาลีคัดเลือก

6. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และได้จากการสอบถามคัดเลือกรูปแบบ โดยวิธีการเชิงพรรณนาวิเคราะห์

7. ด้านสถิติที่ใช้ในการวิจัย ใช้สถิติพื้นฐานคือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4. สรุปผลการวิจัย

1. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนบาลีศึกษาพบว่า ผลกระทบต่อการเรียนการสอนบาลีศึกษาปัจจุบัน ได้แก่ 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านครูสอน 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน 4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและแรงจูงใจ 5) ด้านตัวของผู้เรียน 6) ด้านสถานที่เรียน และ 7) ด้านการวัดผลและประเมินผล ส่วนการสัมภาษณ์พบว่า ด้านหลักสูตร ด้านครูสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและแรงจูงใจไม่พบปัญหาแต่อย่างใด ส่วนปัจจัยที่สมควรนำมาพิจารณาเพื่อสร้างเสริมรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษา คือ ด้านตัวผู้เรียน ด้านสถานที่เรียน และด้านการวัดผลและประเมินผล

2. มีการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทยเป็น 6 แบบ แล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องจำนวน 20 รูป/คน พบว่า รูปแบบที่ 4 เป็นที่พึงพอใจและเหมาะสมที่สุด โดยมีรายละเอียด คือ การสอบวัดผลประเมินผลวิชาบาลีไวยากรณ์ กำหนดแยกออกเป็น 7 ข้อ เน้นการสอบเก็บคะแนนแบบสะสม โดยสามารถออกข้อสอบเป็นปรนัยได้ ส่วนวิชาแปลมคธเป็นไทยควรแบ่งการสอบออกเป็น 2 ส่วน ระยะเวลาการทดสอบวัดผลควรเป็น 1 ปี การทดสอบสามารถทำได้ 2 ครั้ง และควรกำหนดการสอบทุก 6 เดือน

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นหัวใจของการศึกษาของคณะสงฆ์ ที่มีผลต่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา เพราะคัมภีร์สำคัญ เช่น พระไตรปิฎกของฝ่ายเถรวาทจารึกไว้ด้วยภาษาบาลี และการรักษาต้นฉบับเดิมซึ่งเป็นภาษาบาลี เพื่อป้องกันพระพุทธรูปจนมิให้คลาดเคลื่อนที่รู้จักกันว่าพระสัทธรรมปิฎก

ดังนั้นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจึงได้รักษาภาษาบาลีไว้ โดยการสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรศึกษาภาษาบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจึงเป็นการศึกษาดั้งเดิม ที่คณะสงฆ์ดำเนินการมาเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน มีระบบการและระเบียบการอันเกี่ยวข้องกับการศึกษาที่รัดกุม เป็นการศึกษาที่อยู่ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ มีผลของการศึกษาเป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยทั่วไป มีเกียรติประวัติ และเกียรติภูมิที่ผู้

ศึกษาได้รับอย่างสูงส่ง และถือเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์โดยเฉพาะ มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตบุคลากรเพื่อรับใช้พระศาสนา (พระธรรมปัญญาภรณ์, 1994: 251)

การศึกษาพระปริยัติธรรมตามหลักสูตรบาลีในปัจจุบันมีผู้เรียนอยู่ 2 กลุ่มหลัก คือ

1) พระภิกษุสามเณร ฝ่ายรับผิดชอบในการจัดสอบ ซึ่งเรียกว่า “สอบบาลีสนามหลวง” คือกองบาลีสงฆ์วัดสนามหลวงในปัจจุบัน พระพรหมโมลี (สุชาติ ฐมมรตโน, ป.ธ 9) (ดำรงตำแหน่งแม่กองบาลีสนามหลวง รูป ที่ ๘ ในปี ๒๕๕๘ ต่อจากสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคณาจารย์ (ช่วง วรปญฺญ) วัดปากน้ำ) ดำรงตำแหน่งแม่กองบาลีสนามหลวง หลักสูตรการศึกษาแบ่งออกเป็น 9 ประโยค เรียกว่าเปรียญธรรม เขียนย่อว่า ป.ธ. เช่น พระภิกษุสามเณรที่สอบไล่ได้ประโยค 6 ก็เขียนว่า ป.ธ. 6 ถ้าสอบได้ประโยค 9 ก็เขียนว่า ป.ธ. 9 เป็นต้น ในปี พ.ศ. 2527 ได้มีพระราชบัญญัติกำหนดให้ผู้สอบผ่าน ป.ธ. 9 มีวิทยฐานะชั้นปริญญาตรี

2) คฤหัสถ์ เรียกว่าบาลีศึกษาใช้ตัวย่อว่า บ.ศ. เช่น บาลีศึกษา 9 ประโยคเขียนย่อว่า บ.ศ. 9 ผู้รับผิดชอบในการจัดสอบบาลีศึกษากลุ่มนี้คือ สภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ยังไม่ปรากฏว่าได้มีพระราชบัญญัติกำหนดให้ผู้สอบ บ.ศ. 9 มีวิทยฐานะชั้นปริญญาตรี แต่ทั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยก็รับผู้จบ บ.ศ. 9 เข้าเรียนต่อในระดับปริญญาโทแล้ว

1. บาลีศึกษา: การศึกษาบาลีสำหรับคฤหัสถ์

บาลีศึกษาได้ก่อกำเนิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2503 ได้มีการประชุมระหว่างสงฆ์ไทยทั้ง 2 นิกาย คือ มหานิกายและธรรมยุต ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ โดยมีสมเด็จพระสังฆนายก คือ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นประธานต่อจากสมเด็จพระสังฆราช (พระสังฆราชกิตติโสภณ สถิต ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม) ซึ่งเสด็จมาทรงเป็นประธานในพิธีเปิดประชุม การประชุม ปี พ.ศ.2503 ในครั้งนั้นที่ประชุมได้มีมติรับหลักการให้คฤหัสถ์สอบบาลีได้

ต่อมา พ.ศ. 2506 ที่ประชุมกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ ทรงเป็นนายกรัฐมนตรีมหามกุฏราชวิทยาลัย และนายกสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยได้อนุมัติให้มีการสอบบาลีศึกษาสำหรับคฤหัสถ์โดยใช้หลักสูตรเหมือนการสอบเปรียญธรรมของคณะสงฆ์และให้เรียกว่าบาลีศึกษาชั้นประโยค 3-9 สำหรับผู้ที่สอบได้ในชั้นประโยค นั้น ๆ ในเบื้องต้น การสอบบาลีศึกษา ตั้งต้นที่ชั้น ประโยค 3 (คือรวมหลักสูตรประโยค 1-2 และประโยค ป.ธ. 3 ของพระภิกษุมาเป็นการศึกษาขั้นแรกของบาลีศึกษา) จนถึงชั้นประโยค บ.ศ. 9 (แต่ในปัจจุบัน ได้ปรับให้เหมือนการศึกษาของพระภิกษุมากขึ้น คือ มีการสอบชั้น ประโยค 1-2 ด้วย) โดยให้เป็นหน่วยงานด้านการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย เช่นเดียวกับ สภาการศึกษา และมีสนามสอบจัดขึ้นเพียงแห่งเดียว คือ ที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา ซึ่งต่างจากการสอบบาลีสนามหลวงของพระภิกษุสามเณร ที่มีสนามสอบ

หลายแห่งทั่วประเทศและทั่วภูมิภาคที่จัดสอบในชั้นต้น ส่วนชั้นสูงจัดสอบสนามส่วนกลางในกรุงเทพมหานคร

ต่อมาทางมหาเถรสมาคม ได้มีมติ ที่ 339/2557 มติมหาเถรสมาคม (เป็นการประชุมครั้งที่ 15/2557 เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2557) ให้ความเห็นชอบให้การเรียนการสอนและการสอบบาลีศึกษา ขึ้นตรงต่อการศึกษาระดับสงฆ์ เป็นผลให้การศึกษาบาลีของคฤหัสถ์อยู่ภายใต้การกำกับของสนามหลวงแผนกบาลี ซึ่งเป็นหน่วยงานการศึกษาของคณะสงฆ์ (ประกาศ สนามหลวงแผนกบาลี ที่ 1/2557 เรื่องการศึกษาบาลีศึกษาของคฤหัสถ์)

ปัจจุบันมีแม่ชีและอุบาสกอุบาสิกา (หญิงที่มีใจแม่ชี) จบการศึกษาชั้น บ.ศ. 9 แล้วจำนวน 33 คน เป็นแม่ชี 24 คน และอุบาสก 1 คน อุบาสิกา 8 คน (สัมภาษณ์ ดร.แม่ชีจำเนียร แสงสิน, นายกบาลีศึกษาสมาคม, ณ วัดชนะสงคราม วันที่ 25 เมษายน 2559)

การศึกษาบาลีของคฤหัสถ์เป็นเรื่องที่นำศึกษาและควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมเพื่อให้มีการศึกษาบาลีกว้างขวางในหมู่พุทธศาสนิกชนทั่วไปและเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อเรียนรู้เข้าใจบาลีแล้วย่อมศึกษาพระพุทธศาสนาได้โดยตรงจากคัมภีร์ต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเอง ถือเป็นการช่วยรักษาสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคงสืบไปด้วย

พุทธศักราช 2558 ได้โอนคฤหัสถ์มาสอบบาลีสนามหลวง พร้อมกับพระภิกษุสามเณรเป็นครั้งแรก โดยใช้ข้อสอบชุดเดียวกัน สอบวัน สถานที่ และเวลาเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานคฤหัสถ์ให้มีความรู้เท่าเทียมกันและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น

2. ปัญหาและอุปสรรคที่ค้นพบ

จากการดำเนินการวิจัยโดยลงพื้นที่และสอบถามกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ สัมภาษณ์เจ้าสำนักเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน นักวิชาการผู้เกี่ยวข้องรวมทั้งคฤหัสถ์ผู้เรียนบาลี สำนักเรียนพระปริยัติแผนกบาลีวัดโมลีโลกยารามและวัดสามพระยา ได้พบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ หลายประการทั้งในด้านการจัดการสอบ การสมัครสอบ มีปัญหาเรื่องผู้สมัครซึ่งไม่มีสังกัดไม่อาจจะสมัครสอบได้ และบางท่านได้สมัครสอบที่ต้นสังกัดแล้ว เมื่อถึงวันสอบไม่ปรากฏรายชื่อจึงไม่อาจเข้าสอบได้ทำให้เสียเวลาไปอีกหนึ่งปี นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องการเตรียมความพร้อมของบุคคลากรในการประสานงานกับผู้สมัครสอบบาลีศึกษา ปัญหาเรื่องด้านที่พักเพื่อเข้าสอบในวันสอบ ตลอดจนความพร้อมของผู้สอบเองที่ไม่มีสถานที่เรียนบาลี เนื่องจากวัดส่วนมากไม่เอื้ออำนวยการสอนให้แก่คฤหัสถ์ ปัญหาเรื่องตัวคฤหัสถ์ผู้เรียนบาลีเองที่มีเวลาน้อยเพื่อการศึกษาเล่าเรียน อันเนื่องมาจากมีภาระกิจการทำงาน

แต่อย่างไรก็ตามปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนบาลีศึกษามีข้อค้นพบปัจจัยสรุปได้ 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านครูผู้สอน 3) ด้านสื่อการเรียนการ

สอน 4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและแรงจูงใจ 5) ด้านตัวของผู้เรียนเอง 6) ด้านสถานที่เรียน และ 7) ด้านการวัดผลและประเมินผล

ปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการการจัดการเรียนการสอนบาลีสำหรับคฤหัสถ์ที่ควรต้องมีการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสม

3. แนวคิดเสริมสร้างรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย

ได้นำแนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ โดยมีการจัดกระบวนการหรือขั้นตอนในการเรียนการสอน โดยอาศัยวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ เข้ามาช่วยทำให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการ ที่มีลักษณะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของทิศนา ชัมมณี (2550: 3-4) มาสร้างรูปแบบ โดยมีขอบเขตการวิจัยด้านพื้นที่ 2 สถาบันคือวัดโมลีโลกยารามและวัดสามพระยา ดำเนินการโดยใช้เครื่องมือในการสร้างรูปแบบ เป็นขั้นตอนดังนี้.

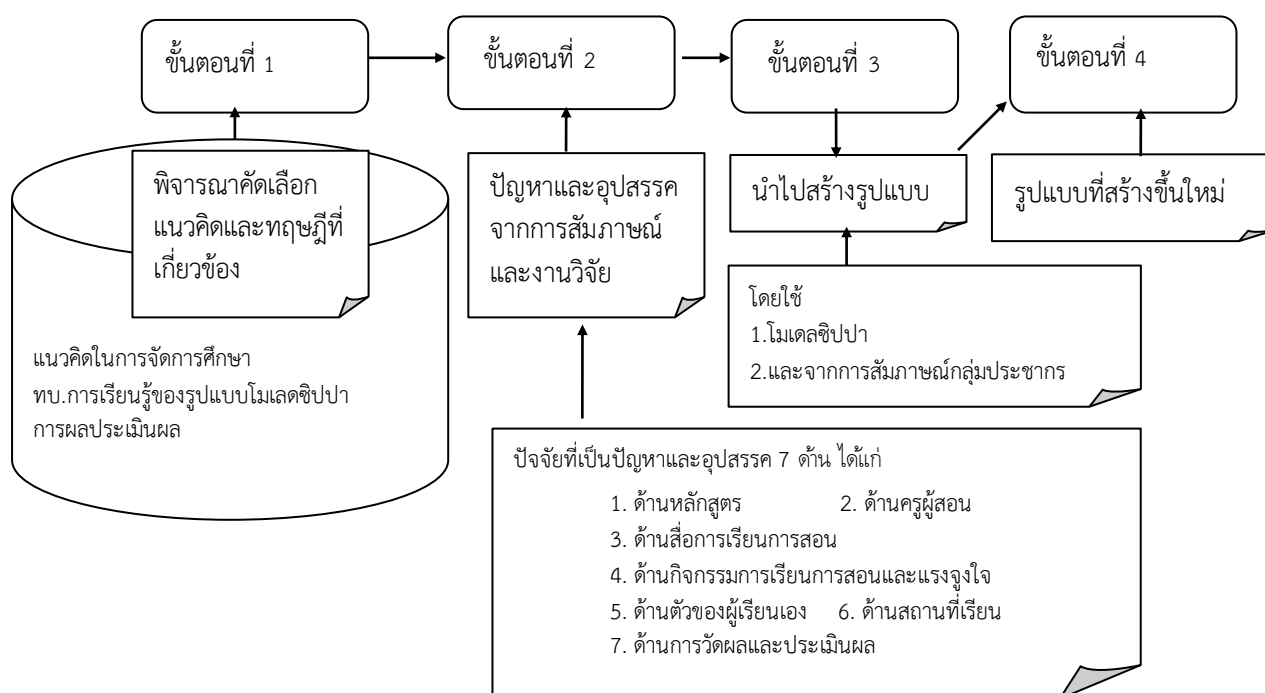
ขั้นตอนที่ 1 พิจารณาคัดเลือกแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยนำหลักการไปสร้าง

ขั้นตอนที่ 2 นำปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวคิดข้อเสนอแนะที่ได้จากการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 นำมาสร้างรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 4 นำรูปแบบที่สร้างเสนอขอความเห็นต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ผู้บริหารโรงเรียนวัดโมลีโลกยาราม วัดสามพระยา พระอาจารย์ผู้สอนบาลีศึกษา นักวิชาการด้านบาลี นักเรียนคฤหัสถ์ที่เป็นนักเรียนบาลีศึกษา

ตารางผังแนวคิดเสริมสร้างรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย 4 ขั้นตอน

อธิบายดังรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 พิจารณาคัดเลือกแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยนำหลักการไปสร้างรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย

ขั้นตอนที่ 2 นำปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวคิดข้อเสนอแนะที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำไปสร้างรูปแบบ ต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 นำมาสร้างรูปแบบ

สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนารูปแบบ ตาม (1) โมเดลชิปปา และ (2) การวัดผล และได้สร้างรูปแบบขึ้นตามแบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มประชากรที่ได้แสดงความคิดเห็นไว้

4. ปัจจัยปัญหาและอุปสรรค 7 ด้านที่ได้จากการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากร เกี่ยวกับปัจจัยปัญหาและอุปสรรค 7 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน และครูผู้สอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและแรงจูงใจ ด้านตัวของผู้เรียนเอง ด้านสถานที่เรียน ด้านการวัดผลและประเมินผล เพื่อสร้างรูปแบบสรุป ดังนี้

1) ด้านหลักสูตร ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่มีประเด็นเรื่องหลักสูตรมากนัก เนื่องจากส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นการเรียนเพื่อคงไว้ซึ่งมาตรฐานของภาษาบาลี เป็นเรื่องของวรรณกรรมซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระองค์ทรงพระนิพนธ์เรียบเรียงไว้ยังคงทันสมัยและใช้ได้อยู่ ดังนั้นปัญหาส่วนใหญ่จึงมักจะแสดงออกด้านผู้เรียนไม่ค่อยมีเวลาการเรียนส่วนใหญ่อาศัยการท่องจำเป็นประการสำคัญ ปัจจัยด้านหลักสูตรนั้นยังเหมาะสมคงความถูกต้องตามหลักไวยากรณ์บาลีแบบเดิม เพราะหลักสูตรอยู่ในระเบียบเถรสมาคมซึ่งเป็นผู้ดูแลกำกับจึงน่าจะไม่ต้องมีการปรับ แต่ก็ควรมีการพัฒนาควรมุ่งเน้นไปที่การวางแผนการเรียนการสอน โดยการบริหารเวลาให้ทันกับการสอบในรอบปีของการสอบ

2) ด้านการจัดการเรียนการสอน คุณสมบัติของครู ซึ่งมีลักษณะเป็นรุ่นพี่สอนรุ่นน้อง

3) ด้านสื่อการเรียนการสอน มีหนังสือประกอบการเรียนการสอนตามมาตรฐาน

4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและแรงจูงใจ มีการสร้างกิจกรรมการเรียนการสอนและสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนหาความรู้

กล่าวโดยสรุปแล้วปัจจัยในด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน คุณสมบัติของครู ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและแรงจูงใจ ไม่เป็น ประเด็นปัญหาและอุปสรรค อันจะนำมาสร้างเป็นรูปแบบแต่อย่างใด

ดังนั้นจึงมีเพียงด้านตัวผู้เรียนเองและด้านการวัดผลประเมินผล อันนำไปสร้างรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาที่เหมาะสมในสังคมไทย ได้ดำเนินการโดยใช้แนวคิด ทฤษฎี และความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย มาดำเนินการสร้างตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) การสร้างรูปแบบ โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาและจุดประสงค์ของการเรียนการสอน ปริญญาตรีธรรมแผนกบาลี

2) นำรูปแบบที่สร้างขึ้นนำไปสอบถาม/สัมภาษณ์ บุคคลผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อได้รูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาที่เหมาะสมในสังคมไทย

5. รูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย 6 รูปแบบ

รูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย ซึ่งเกิดจากการสร้างขึ้นจากโมเดลชิปปา และจากปัญหาและอุปสรรคที่ได้จากการสัมภาษณ์ จำนวน 6 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 ปีที่ 1 ให้เรียนเฉพาะไวยากรณ์ เมื่อสอบได้แล้ว ไม่ต้องสอบในปีที่ 2 ส่วนการสอบแปลธรรมบท ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

รูปแบบที่ 2 สอบเก็บคะแนน ด้านไวยากรณ์ โดยจะมีการทดสอบทุกไตรมาส (3 เดือน หนึ่งครั้ง) สอบเก็บสะสมไวยากรณ์ 7 หัวข้อ การสอบแปลธรรมบท ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

รูปแบบที่ 3 สอบเก็บคะแนน ด้านไวยากรณ์ โดยจะมีการทดสอบทุก 6 เดือน มีสอบปรนัยบางส่วน สอบเก็บสะสมไวยากรณ์ 7 หัวข้อ การสอบแปลธรรมบท ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

รูปแบบที่ 4 สอบเก็บคะแนน ทั้งด้านไวยากรณ์ 7 หัวข้อ และด้านแปลธรรมบท โดยจะมีการทดสอบทุก 6 เดือน สอบธรรมบท 2 ภาค ต่อ 6 เดือน

รูปแบบที่ 5 ทดสอบไวยากรณ์ ตามปกติเหมือน เดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลง ส่วนการสอบแปลธรรมบท แต่จะมีการประกาศก่อนสอบว่าจะออกแปลธรรมบทภาคไหนก่อน การสอบ 7 วัน

รูปแบบที่ 6 ให้มีการสอบไวยากรณ์ ด้วยข้อสอบปรนัย และอัตนัย ส่วนอื่น ๆ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแปลธรรมบทเหมือนไม่เปลี่ยนแปลง

6. ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องกับบาลี พิจารณารูปแบบ

จากการให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องกับบาลี จำนวน 20 รูป/คน เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบในแต่ละรูปแบบ ปรากฏว่า

1) เจ้าสำนัก ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนบาลี ให้ความเห็นชอบแบบที่ 4 และ 6 ในระดับ มาก 2) นักวิชาการ ให้ความเห็นชอบแบบที่ 4 ระดับพอใช้ และ 3) นักเรียน ให้ความเห็นชอบแบบที่ 4 ระดับพอใช้

กล่าวโดยสรุปแล้วเมื่อรวบรวมคะแนนแล้ว จะปรากฏแสดงความเห็นชอบในระดับมากรูปแบบที่ 4 ค่าเฉลี่ย (Mean) คือ $\bar{X}$ เท่ากับ 3.65 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) S.D เท่ากับ 0.79 และ รูปแบบที่ 6 ค่าเฉลี่ย (Mean) คือ $\bar{X}$ เท่ากับ 3.35 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) S.D. เท่ากับ 0.74

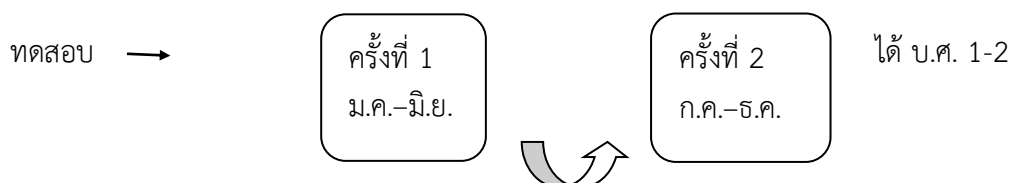
นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้องกับบาลียังได้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจาก 6 รูปแบบ ซึ่งส่วนมากจะแนะนำเพิ่มเติมถึงปัจจัยในเรื่องเนื้อหาการสอนบาลีที่ควรมีการปูพื้นไวยากรณ์ภาพรวมแล้วจึงเจาะลึกทีละหัวข้อ ส่วนเรื่องการสอบวัดผลทุกท่านมีความเห็นว่าควรออกข้อสอบปรนัยบางส่วนเฉพาะที่เป็นไวยากรณ์ การแปลมคธยังคงเป็นข้อสอบอัตนัยเช่นเดิม และมีความเห็นสอดคล้องตรงกันว่าควรมีการพัฒนาปรับปรุงด้านการวัดผลประเมินผล

7. รูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย ที่เหมาะสม ได้แก่รูปแบบที่ 4

รูปแบบที่เป็นองค์รวมที่เหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ รูปแบบที่ 4 เป็นรูปแบบที่พึงพอใจและคิดว่าเหมาะสมมากกว่ารูปแบบอื่นโดยผนวกบางส่วนกับรูปแบบที่ 6 กล่าวคือการสอบวัดผลประเมินผลในวิชาบาลีไวยากรณ์ กำหนดแยกออกเป็น 7 หัวข้อ ให้เป็นการสอบเก็บสะสมคะแนน โดยออกข้อสอบเป็นปรนัยได้บางส่วน ส่วนในวิชาแปลมคธ (ธรรมบท) แบ่งสอบออกเป็น 2 ภาค ระยะเวลาการทดสอบวัดผล 1 ปี ให้ทดสอบได้ 2 ครั้ง กำหนดสอบทุก 6 เดือน แบบที่ 4 นี้เป็นการตอบโจทย์ ดังนี้คือ

- 1) เพื่อไม่ให้เป็นการระในการทดสอบ หลายวิชาในคราวเดียวกัน
- 2) เนื้อหาทั้งไวยากรณ์และการแปลธรรมบทมีปริมาณมาก
- 3) เป็นขวัญกำลังใจเพราะมีการสอบเก็บคะแนนสะสม ทำให้ผู้เรียนไม่มีความท้อในเรียนต่อไป

รูปแบบที่ 4.1

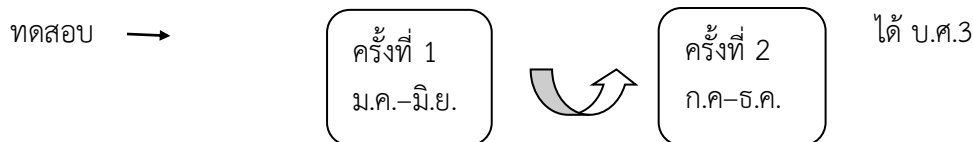
สอบครั้งที่ 1 จะสอบบาลีไวยากรณ์ 7 หัวข้อ เป็นข้อสอบปรนัยได้บางส่วน และสอบแปลธรรมบท ภาค 1-2 แปลโดยพยัญชนะและอรรถ

สอบครั้งที่ 2 แปลธรรมบทภาค 3-4 สอบในครั้งที่ 2 แปลโดยพยัญชนะและอรรถ

ในกรณีที่สอบอย่างใดอย่างหนึ่งได้ให้สามารถเก็บสะสมไว้ โดยไม่ต้องทดสอบอีกในหัวข้อนั้น กำหนดให้มีระยะเวลาสะสม 1 ปี

สำหรับกรณีที่สอบผ่านได้ทั้งไวยากรณ์และการแปลธรรมบท จะได้ บ.ศ.1-2

รูปแบบที่ 4.2

สอบครั้งที่ 1 จะสอบแปลธรรมบทภาค 5-6 สอบเพียง 2 ภาค แปลโดยพยัญชนะและอรรด และสอบสัมพันธ์ไทย บุรพภาค ตามปกติ

สอบครั้งที่ 2 จะสอบแปลธรรมบทภาค 7-8 สอบเพียง 2 ภาค แปลโดยพยัญชนะและอรรด และสอบสัมพันธ์ไทย บุรพภาค ตามปกติ

อนึ่งการทดสอบในปีที่ 2 จะสอบเฉพาะแปลธรรมบท ภาค 5-8 ไม่มีการทดสอบ ไวยากรณ์อีกครั้งสำหรับผู้สอบผ่าน บ.ศ.1-2 แล้ว โดยลักษณะเป็นการสอบเก็บคะแนนไปทุก ครั้งปีเช่นกัน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อค้นพบในการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย เป็นรูปแบบ ที่สร้างขึ้นตามแนวคิดหลักวิชาการมองตามกรอบของทฤษฎีเชิงระบบ และจากสัมภาษณ์เจ้า สำนักเรียน อาจารย์ใหญ่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ครูผู้สอบ นักวิชาการ คฤหัสถ์บาลีศึกษา ผลการวิจัย ดังกล่าวมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

1) คณะสงฆ์ควรเห็นความสำคัญในด้านการศึกษาของคฤหัสถ์ให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ควรจะมีหลักสูตรที่จูงใจให้คฤหัสถ์ เข้ามาเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ตรัสว่า พระศาสนาจะมั่นคงอยู่ได้เพราะในเรื่องบริษัท ๔ ดังนั้นการที่สนับสนุนให้คฤหัสถ์เข้ามาเรียน ภาษาบาลีอาจเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยทดแทนพระภิกษุสามเณรที่สนใจเรียนบาลีน้อยลง

2) ควรเปิดโอกาสให้คฤหัสถ์เข้ามามีส่วนร่วมในการยกย่องหลักสูตรการเรียน การสอนบาลี ช่วยกันปรับปรุงให้ทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยต่อยอดรูปแบบการเรียนการสอนบาลีศึกษาในสังคมไทย สำหรับเปรียญธรรมที่เหมาะสมด้วย

2) ควรมีการทำวิจัยเพื่อการปรับปรุงหลักสูตรเกี่ยวกับการเรียนบาลีให้ทันสมัย แต่คงไว้ซึ่งความถูกต้องของหลักไวยากรณ์ หลักการแปลมคอ และสัมพันธ์ไทย เช่นเดิม

3) พิจารณาหลักการและสนับสนุนเชิงนโยบายให้ทุกวัดมีการจัดการสอนภาษา บาลี ทั้งกับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์

4) น่าจะมีการเปรียบเทียบระหว่างหลักสูตรบาลีที่ใช้อยู่ในปัจจุบันกับหลักสูตรอักษรศาสตร์ระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยอื่น

เอกสารอ้างอิง

- รังษี สุทนต์. ความจำเป็นของการเรียนภาษาบาลีในการศึกษาพระพุทธศาสนา . โครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษาของศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), สัททนิติสุตตมาลา คัมภีร์หลักบาลีมหาไวยากรณ์, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, 2544.
- พระศรีสิทธิธมฺมิ (พล อาภากร). ภาษามคธ-ภาษาบาลี. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. สมณตปาสาทิกา นาม วินยฎกถาย อตถโยชนาย ปโม ภาโค, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535.
- พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริธนาโณ). บาลีคืออะไร. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.
- รังษี สุทนต์. อักษรเขียนภาษาบาลี. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.
- พระธรรมปัญญานุรักษ์. ประวัติความเป็นมาของสำนักเรียนวัดปากน้ำ พุทธศักราช 2549. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ หจก. สตาร์กรุป, 1994.
- มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 15/2557 เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2557 สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, มติที่ 339/2557. เรื่อง ขอความเห็นชอบให้การเรียนการสอนและการสอบบาลีศึกษา ขึ้นตรงต่อการศึกษาคณะสงฆ์.
- ประกาศ สนามหลวงแผนกบาลี ที่ 1/2557 เรื่องการศึกษาบาลีศึกษาของคฤหัสถ์.